

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.246>

JEL classification: G21, E44, G32, E58

UDC: 336.77:338.124.4(477)

Юлія БУГЕЛЬ

доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,  
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу,  
Західноукраїнський національний університет, Україна  
ORCID iD: 0000-0002-8554-2663  
E-mail: yu.buhel@wunu.edu.ua

## ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ВІЙНИ

### АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано особливості управління кредитним портфелем банківських установ України в умовах війни, акцентуючи увагу на впливі макроекономічної нестабільності та зростаючих кредитних ризиків на кредитну активність банків. Розглянуто основні теоретичні підходи до управління кредитними ризиками, такі як модель KMV та теорія ліквідності, а також практичні аспекти диверсифікації та кластерного аналізу кредитних портфелів. Здійснено коефіцієнтний аналіз банківського сектору України у 2015–2023 роках для оцінки ефективності управління кредитними портфелями в умовах війни.

**Метою дослідження** є аналіз особливостей управління кредитним портфелем банківських установ України в умовах війни, оцінка ефективності управлінських рішень щодо мінімізації кредитних ризиків та визначення основних факторів, що впливають на кредитну активність банків в період воєнного стану.

**Методологія.** Використано загальнонаукові методи, включаючи аналіз і синтез для оцінки макроекономічних ризиків, коефіцієнтний аналіз для вивчення стану банківського кредитування, а також порівняння для оцінки ефективності різних підходів до управління ризиками.

**Результати.** Виявлено, що війна суттєво впливає на якість активів банків та кредитоспроможність позичальників, що підвищує рівень непрацюючих кредитів. Запропоновано диверсифікацію активів та оптимізацію кредитної політики як інструменти мінімізації ризиків у кризових умовах.

**Ключові слова:** банківське кредитування; кредитний портфель; відсоткова ставка; компенсація; державні програми кредитування малого і середнього бізнесу.

### Вступ

Воєнні дії суттєво впливають на функціонування банківського сектору, зокрема на управління кредитним портфелем банківських установ. Підвищені ризики, невизначеність економічної ситуації, порушення роботи підприємств та зростання кількості неплатоспроможних позичальників створюють нові виклики для банківської системи. В умовах війни особливо загострюються проблеми управління кредитними ризиками, пов'язані з ймовірністю

дефолтів, знеціненню активів, а також суттєвими змінами у вартості та ліквідності заставного майна.

Традиційні підходи до управління кредитним портфелем, які були ефективними в умовах мирного часу, виявляються недостатньо гнучкими для оперативної адаптації до кризових ситуацій, спричинених військовими конфліктами. Зокрема, відбувається зміна кредитної політики банків, що вимагає нових інструментів і підходів до оцінки ризиків, перегляду стандартів кредитування та

© Юлія Бугель, 2024

Отримано: 01.08.2024 р.

Рекомендовано до друку: 18.08.2024 р.

Опубліковано: 30.09.2024 р.



Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

**Як цитувати:** Бугель Ю. Особливості управління кредитним портфелем банківських установ в умовах війни. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 246-256. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.246>

створення механізмів захисту від потенційних втрат.

Недостатнє розуміння особливостей управління кредитним портфелем у таких умовах може призвести до значних фінансових втрат, порушення ліквідності банків та поглиблення системної кризи. Відтак, актуальним є дослідження специфіки управління кредитним портфелем банківських установ в умовах війни, зокрема ідентифікація ризиків та розробка адаптаційних стратегій для мінімізації негативного впливу на фінансову стабільність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів управління кредитним портфелем банківських установ зробили такі іноземні вчені, як Г. Марковіц [1], чия теорія портфельних інвестицій стала основою для сучасних моделей управління активами, та Р. Мертон [2], який розробив модель оцінки кредитного ризику (KMV model). Важливий внесок також зробили Д. Даймонд і Ф. Дайбвіг [3] у сфері управління ліквідністю банків.

Серед вітчизняних науковців вагомі дослідження провели Т. А. Самарічева [4], А. В. Шпуганич [4], Ю. В. Кліменко [5], Д. В. Пузанов [5], Н. В. Ясинецька [5], які зосередили увагу на ефективності управління кредитним портфелем через застосування таких методів, як SWOT-аналіз і кластеризація кредитного портфеля.

Незважаючи на суттєві напрацювання, залишаються недостатньо дослідженими аспекти управління кредитними портфелями банківських установ в умовах воєнного стану, зокрема вплив макроекономічної нестабільності та зростаючих ризиків на кредитну активність банків та ефективність управління ризиками.

Метою дослідження є аналіз особливостей управління кредитним портфелем банківських установ України в умовах війни, оцінка ефективності управлінських рішень щодо мінімізації кредитних ризиків та визначення основних факторів, що впливають на кредитну активність банків в період воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Вивчити сучасні теоретичні підходи до управління кредитним портфелем банківських установ.

2. Проаналізувати динаміку кредитного портфеля українських банків у період 2015–2023 років.

3. Оцінити ефективність управління кредитним портфелем банків за допомогою коефіцієнтного аналізу.

4. Дослідити вплив процентної політики Національного банку України та воєнного стану на кредитну активність банків.

5. Визначити перспективи та виклики для банківського сектору в контексті управління кредитними ризиками в умовах війни.

### **Виклад основного матеріалу дослідження**

Управління кредитним портфелем банків є одним з найважливіших аспектів функціонування банківської системи, оскільки ефективність цього процесу безпосередньо впливає на фінансову стабільність і прибутковість банківських установ. Сучасна економічна наука пропонує кілька теорій, що пояснюють принципи управління кредитним портфелем, які використовуються для оцінки ризиків та прийняття управлінських рішень.

Однією з основних теорій є теорія портфельних інвестицій Гаррі Марковіца, яка є базою для багатьох моделей управління активами. У рамках цієї теорії кредитний портфель банку розглядається як сукупність активів, що потребують оптимізації через диверсифікацію для мінімізації ризиків [1, р. 77]. Цей підхід дозволяє знизити загальний ризик за рахунок розподілу активів між різними сегментами, що є важливим для забезпечення стабільності банківських установ.

Важливе значення також має теорія управління кредитними ризиками, зокрема модель KMV (Merton's model), яка використовується для прогнозування ймовірності дефолтів компаній-позичальників на основі ринкових даних. Ця модель дозволяє банкам оцінювати ризики дефолту та коригувати структуру кредитного портфеля на основі ймовірних негативних сценаріїв [2, р. 449]. В умовах економічної невизначеності, особливо під час кризових явищ або воєнних дій, такий підхід стає критично важливим для зниження фінансових втрат.

Ще однією ключовою концепцією є теорія банківської ліквідності, яка акцентує увагу на необхідності підтримання балансу між ліквідними та неліквідними активами банку. Це

дозволяє уникнути криз ліквідності, що може бути спричинено тривалими кредитами з високими ризиками. Ліквідність банку є важливим аспектом стабільного функціонування кредитної системи, зокрема в умовах війни або інших форс-мажорних обставин [3, с. 406].

Дослідження Т. А. Самарічевої та А. В. Шпуганич [4] підкреслює значення коефіцієнтного методу для оцінки ефективності управління кредитним портфелем. Зокрема, автори акцентують увагу на таких показниках, як частка непрацюючих активів, кредитна активність банку, частка якісних позик, а також коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом банку. Вони зазначають, що регулярний моніторинг цих показників дозволяє банкам своєчасно реагувати на негативні зміни в кредитному портфелі, вживаючи заходів для зниження ризиків [4, с. 130].

Застосування SWOT-аналізу є ще одним важливим інструментом у процесі управління кредитним портфелем, що дозволяє банкам оцінити сильні та слабкі сторони своєї кредитної політики, а також враховувати зовнішні загрози та можливості. У дослідженні Ю. В. Кліменко та співавторів зазначається, що цей метод дозволяє банкам ефективно адаптувати свою кредитну політику до змін у ринковому середовищі, зокрема в умовах економічної кризи або воєнного стану [5, с. 10].

Особливу увагу в управлінні кредитним портфелем приділяється кластерному аналізу, що дає змогу сегментувати кредитний портфель за певними категоріями ризику. Це дозволяє банкам краще розуміти ризикові сегменти та застосовувати індивідуальні стратегії для кожного кластеру. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності управління кредитними ресурсами та мінімізації потенційних втрат [4, с. 131].

Важливим елементом оптимізації кредитного портфеля є забезпечення його диверсифікації. Як зазначається в дослідженні Т. А. Самарічевої та А. В. Шпуганич, концентрація на одному сегменті кредитування може підвищити ризики для банку, тоді як збалансований розподіл кредитів між різними категоріями позичальників та секторами економіки дозволяє мінімізувати вплив економічних потрясінь [4, с. 132].

Вибір цих теорій базується на їхньому широкому застосуванні в сучасних дослідженнях та практиці банківської діяльності. Наприклад, Стюарт Майерс і Річард Брехер у своїх працях підкреслюють важливість поєднання підходів до управління ризиками і ліквідністю для забезпечення стабільної роботи банку в довгостроковій перспективі [6, с. 623]. Їхні дослідження підтверджують необхідність стратегічного управління ризиками, яке поєднується з короткостроковими антикризовими заходами для підтримки ліквідності та мінімізації ризиків.

Важливу роль в управлінні кредитним портфелем відіграють макроекономічні умови, які безпосередньо впливають на платоспроможність позичальників та загальну якість активів банку. Під час економічних спадів або війни зростає рівень кредитних ризиків через скорочення доходів позичальників і зниження платоспроможності. Це вимагає від банків адаптації своєї кредитної політики та запровадження нових підходів до управління кредитними ризиками. У таких умовах дослідження Бена Бернанке та Мішеля Мелітца підтверджують важливість центральних банків у підтримці фінансової стабільності та управлінні ризиками [7, с. 28].

Таким чином, управління кредитним портфелем в умовах війни вимагає комплексного підходу, який включає диверсифікацію активів, активне стрес-тестування та регулярний моніторинг ключових фінансових показників. Це дозволить забезпечити фінансову стабільність банківських установ та мінімізувати ризики в умовах високої економічної невизначеності.

Разом з тим, в умовах воєнного стану, коли доступ до частини статистичних даних обмежений з міркувань національної безпеки, аналіз управління кредитним портфелем банківських установ стає складнішим. Це обумовлює необхідність використання узагальнених статистичних показників для оцінки стану кредитного портфеля всього банківського сектору, що дозволяє отримати більш об'єктивну картину. Такий підхід дає змогу проаналізувати загальний стан кредитного портфеля банків та їхню здатність продовжувати кредитування підприємств реального сектору економіки в умовах війни.

З огляду на це, одним із найбільш доцільних і ефективних методів оцінки управління кредитним портфелем є коефіцієнтний метод, який ґрунтується на обчисленні фінансових коефіцієнтів, таких як частка непрацюючих кредитів (NPL), кредитна активність банку, коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом та інші. Використання цього методу дозволяє здійснити аналіз на макрорівні, що є важливим у періоди кризових ситуацій, коли доступ до деталізованих даних окремих банківських установ є обмеженим. Таким чином, коефіцієнтний метод може стати важливим інструментом для оцінки стійкості банківського сектору та його здатності

підтримувати кредитування в умовах зростаючих ризиків і невизначеності, спричинених воєнними діями.

Перш ніж перейти до детального аналізу особливостей управління кредитним портфелем банківських установ, необхідно проаналізувати загальну динаміку банківського кредитування економіки України (рис. 1). Це дозволить виявити основні тенденції в розвитку кредитного ринку, оцінити вплив макроекономічних і політичних чинників на кредитну активність банків та краще зрозуміти контекст, у якому здійснюється управління кредитними ризиками, особливо в умовах повномасштабної війни.



Рис. 1. Динаміка кредитного портфеля банків України у 2015-2023 роках

Побудовано автором за даними Національного банку України [9].

Аналіз динаміки банківського кредитування у період 2015–2023 років демонструє загальну стабільність обсягів кредитного портфеля на фоні значних змін в економічному та політичному середовищі. Обсяг кредитів, наданих клієнтам, не зазнав суттєвого зростання, коливаючись на рівні близько 1 трлн грн протягом зазначеного періоду. У 2015 році обсяг кредитування становив 1 009,8 млрд грн, а у 2023 році – 1 024,7 млрд грн, що свідчить про відсутність значного розвитку кредитного ринку.

Кредити, надані органам державної влади, залишаються незначним компонентом загальної структури кредитного портфеля. З

2015 по 2019 рік обсяги кредитів державним органам залишалися на низькому рівні, проте з початком пандемії COVID-19 та початком війни у 2022 році обсяги цих кредитів суттєво збільшилися, досягнувши 24,8 млрд грн, що свідчить про підвищену роль державного сектору у підтримці економіки в кризові періоди, коли приватний сектор демонструє зниження кредитної активності через високі ризики.

Кредити суб'єктам господарювання мали тенденцію до зростання до 2018 року, коли їх обсяг досягнув 919 млрд грн. Проте після цього спостерігається зниження обсягів кредитування бізнесу, що досягло 749,3 млрд грн у 2020 році.

У період 2022–2023 років, попри воєнні дії, спостерігається незначне відновлення кредитування до 801,4 млрд грн у 2022 році, що вказує на спроби банків підтримувати кредитування реального сектору економіки, незважаючи на значні ризики, пов'язані з війною.

Кредитування фізичних осіб демонструвало зростання до 2019 року, коли його обсяг досягнув 206,7 млрд грн. Однак у наступні роки спостерігалось скорочення обсягів через економічну невизначеність, викликану пандемією та початком повномасштабного вторгнення. У 2023 році обсяг кредитів фізичним особам стабілізувався на рівні 222,6 млрд грн, що може свідчити про певне відновлення споживчого попиту, хоча банки залишаються обережними в наданні нових кредитів через високий рівень ризику неплатоспроможності позичальників.

Резерви за активними операціями банків значно зростали до 2018 року, після чого відбулося їх зниження у 2020 році до 388,5 млрд грн. Це можна пояснити покращенням якості кредитного портфеля та стабілізацією економіки після кризових явищ 2014-2015

років. Однак із початком повномасштабного вторгнення у 2022 році банки знову збільшили обсяги резервів до 371,3 млрд грн, що свідчить про необхідність страхування ризиків через підвищену ймовірність дефолтів і неплатежів у зв'язку з воєнними діями.

Незважаючи на окремі періоди зростання, загальні обсяги кредитування в Україні залишаються практично на одному рівні протягом останніх дев'яти років. Це можна пояснити кількома факторами. По-перше, процентна політика Національного банку України, яка в умовах кризи спрямована на підтримку стабільності банківської системи, одночасно обмежує доступність дешевих кредитних ресурсів (рис. 2). По-друге, підвищення вимог до управління кредитним ризиком призводить до більш жорстких вимог щодо якості заставного забезпечення, що ускладнює процес отримання кредитів для багатьох підприємств і фізичних осіб. І нарешті, економічна нестабільність, зумовлена анексією Криму, окупацією частини Донбасу та повномасштабним вторгненням, значно підвищує кредитні ризики та стримує розвиток кредитного ринку.

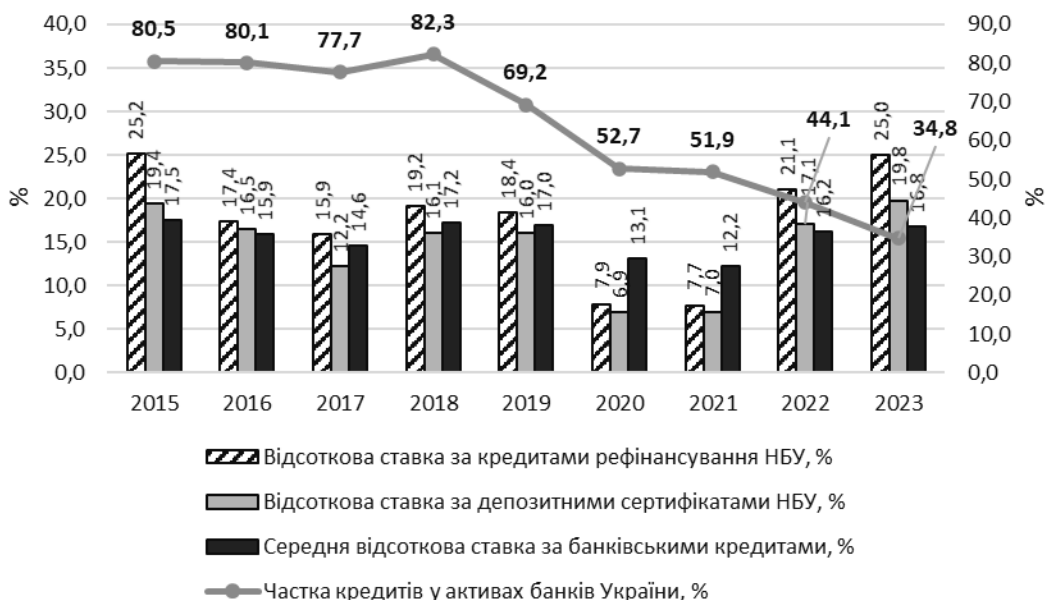


Рис. 2. Динаміка відсоткових ставок Національного банку України та середньої відсоткової ставки за банківськими кредитами у 2015-2023 роках

Побудовано автором за даними Національного банку України [9].

Підвищення відсоткових ставок Національного банку України за кредитами рефінансування у 2022–2023 роках до 21,1% та

25% суттєво обмежило доступ банків до дешевих кредитних ресурсів, що призвело до зменшення обсягів кредитування економіки. У

той час, як ставки за кредитами рефінансування зростали, відсоткові ставки за депозитними сертифікатами НБУ залишалися на рівні, який перевищував середні відсоткові ставки за банківськими кредитами (17,1% у 2022 та 19,8% у 2023 роках). Це спонукало банки використовувати депозитні сертифікати як менш ризикований та більш вигідний інструмент для розміщення ресурсів, що призвело до скорочення кредитної активності. Така ситуація призвела до зниження частки кредитів у загальних активах банків. Якщо у 2015 році частка кредитів у активах банків

становила 80,5%, то у 2023 році цей показник знизився до 34,8%, що відображає загальну тенденцію до зменшення активності кредитування в умовах, коли банки знаходять більш привабливі способи розміщення своїх ресурсів та досягнення ефективності управління кредитним портфелем.

Використовуючи статистику Національного банку України розрахуємо декілька коефіцієнтів, що відображають ефективність управління кредитним портфелем українських банків у 2015-2023 роках (табл. 1).

**Таблиця 1. Результати коефіцієнтного аналізу ефективності управління кредитним портфелем українських банків у 2015-2023 роках**

Рік	Кредити надані клієнтам (млрд грн)	Непрацюючі кредити (млрд грн)	Резерви за активними операціями (млрд грн)	Капітал (млрд грн)	NPL Ratio (%)	Coverage Ratio (%)	Credit Activity Ratio (%)
2015	1009,8	363,9	321,3	103,7	36,03	88,31	973,88
2016	1005,9	538,7	484,4	123,8	53,57	89,91	812,83
2017	1036,7	595,0	511,1	161,1	57,38	85,91	643,52
2018	1118,9	630,8	556,4	155,0	56,38	88,23	721,66
2019	1033,4	530,8	492,2	199,9	51,36	92,75	517,12
2020	960,6	430,4	388,5	209,5	44,81	90,27	458,56
2021	1065,3	345,1	308,3	255,5	32,40	89,34	417,12
2022	1036,2	432,1	369,9	215,8	41,70	85,59	480,11
2023	1024,7	422,4	371,3	295,9	41,23	87,91	346,13

*Побудовано автором за даними Національного банку України [8].*

Коефіцієнт непрацюючих кредитів (NPL Ratio, %) є одним із ключових показників якості кредитного портфеля банківської установи. Він показує частку кредитів, які не обслуговуються належним чином, і дозволяє оцінити рівень ризику банку щодо неповернення виданих позик. Зниження цього показника свідчить про покращення якості активів та зменшення ризиків для банківської системи. Від 2015 до 2017 року спостерігався стрімкий ріст NPL Ratio, що досяг піку в 57,38% у 2017 році. Така тенденція свідчила про значну кількість проблемних кредитів у портфелях банків, що негативно впливало на фінансову стабільність банківської системи. Однак, з 2018 року цей коефіцієнт почав поступово знижуватися, що вказувало на зусилля банків з реструктуризації проблемних активів та підвищення якості кредитних портфелів. Проте у 2022-2023 роках,

через повномасштабне вторгнення, економічна нестабільність знову призвела до підвищення частки непрацюючих кредитів, яка залишалася на високому рівні (понад 41%), що свідчить про суттєві ризики для банків, пов'язані з неплатоспроможністю позичальників в умовах війни та економічних потрясінь.

Однак цей висновок може бути оманливим з огляду на те, що кредитний портфель складає лише близько 35% активів банків, а тому висока частка непрацюючих кредитів є не настільки критичною, як могла б бути в разі більшої частки кредитів у активах. Фактично, зменшення загального обсягу кредитного портфеля означає, що навіть при збереженні високої частки проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля загальний вплив на стійкість банківської системи залишається

обмеженим. Важливо зазначити, що консервативна політика банків щодо формування резервів і зниження обсягів кредитування дозволяє компенсувати ризики, пов'язані з непрацюючими кредитами, тим самим забезпечуючи фінансову стабільність банків в умовах економічної невизначеності та підвищених кредитних ризиків.

Коефіцієнт покриття резервами (Coverage Ratio, %) вказує, наскільки банки забезпечені резервами для покриття потенційних втрат за непрацюючими кредитами. Це один із ключових показників стійкості банку до кредитних ризиків. Високий показник свідчить про те, що банк має достатньо ресурсів для покриття збитків у разі дефолту позичальників. Протягом 2015-2023 років цей коефіцієнт коливався в межах 85-92%, що свідчить про стабільну політику банків щодо формування резервів. Незважаючи на зростання непрацюючих кредитів, банки зберігали високий рівень покриття резервами, що говорить про консервативний підхід до управління ризиками. Особливо важливо зазначити, що у 2022-2023 роках, під час війни, банки продовжували дотримуватись цієї стратегії, що допомогло мінімізувати втрати від збільшення частки проблемних кредитів. Це підкреслює важливість ефективного резервування для підтримки стабільності банківської системи в умовах підвищених економічних і політичних ризиків.

Коефіцієнт кредитної активності (Credit Activity Ratio, %) відображає частку кредитів у загальному капіталі банку і використовується для оцінки кредитної активності банківської установи. Високий коефіцієнт вказує на активне кредитування, що є важливою складовою банківського бізнесу, проте також може свідчити про підвищені ризики через велику кількість виданих кредитів. У 2015 році цей показник досягав 973,88%, що свідчило про високий рівень кредитної активності. Проте з кожним наступним роком коефіцієнт знижувався, досягнувши 346,13% у 2023 році. Це свідчить про те, що банки значно знизили свою активність у наданні кредитів. Таке зменшення можна пояснити кількома факторами: рестрикційною процентною політикою НБУ; підвищеними економічними ризиками; нестабільністю, пов'язаною з війною; високими відсотковими ставками за депозитними сертифікатами, що призвело для переорієнтації банківських активів з кредитного ринку на ринок депозитних сертифікатів та державних цінних паперів.

Суттєве стиснення кредитної активності банків та скорочення кредитного портфелю дозволило банкам підтримувати необхідні значення пруденційних нормативів (табл. 2), що підкреслює ефективність управління кредитним портфелем з точки зору банківських ризиків.

**Таблиця 2. Результати виконання банками України пруденційних нормативів у 2015-2023 роках**

Пруденційні нормативи	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	88,82	91,01	96,52	94,17	94,4	88,55	89,36	0	0
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	23,13	21,37	20,61	20,43	17,32	19,85	19,4	18,95	14,55
Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	551,47	321,28	232,12	173,88	120,54	84,6	70,75	88,08	58,14
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з	63,72	28,8	20,05	11,23	7,23	3,8	4,25	3,65	2,12

пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Побудовано автором за даними Національного банку України [10].

Протягом 2015–2021 років банки успішно виконували норматив короткострокової ліквідності, утримуючи показники на рівні вище 60% (у межах 88,55%–96,52%), що свідчить про стабільну ліквідність банків, що є важливим фактором для підтримки їхньої платоспроможності в умовах нестабільності. Однак у 2022 та 2023 роках розрахунок нормативу короткострокової ліквідності припинено.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента коливається у межах 14,55%–23,13%, що свідчить про дотримання банками вимог, оскільки норматив не перевищує 25%. Поступове зменшення цього показника вказує на обережну кредитну політику банків, яка спрямована на зменшення ризиків концентрації.

Спостерігається суттєве зменшення нормативу великих кредитних ризиків з 551,47% у 2015 році до 58,14% у 2023 році, що вказує на значне скорочення обсягів великих ризикових кредитів, що свідчить про посилення контролю за управлінням кредитними ризиками, особливо в умовах підвищеної невизначеності.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами значно знизився з 63,72% у 2015 році до 2,12% у 2023 році, що є позитивним трендом, що свідчить про підвищену увагу до управління операціями з пов'язаними особами та зменшення потенційних конфліктів інтересів, що сприяє підвищенню прозорості та надійності банківської системи.

Таким чином, проведений нами аналіз управління кредитним портфелем банківських установ свідчить про ефективність управління з точки зору мінімізації кредитного ризику та виконання пруденційних нормативів. Однак в макроекономічному аспекті таке управління призводить до скорочення кредитування реального сектору економіки, що має негативний вплив на економічний розвиток.

Фактично, банки лише частково виконують свою функцію кредитного посередництва, а стимулююча роль банківського кредитування залишається мінімальною, що не дозволяє повною мірою підтримувати зростання економіки.

Відтак, з метою стимулювання банківського кредитування економіки та розширення кредитного портфеля банківських установ Кабінетом Міністрів України розроблено та впроваджено державну програму «Доступні кредити 5-7-9», за весь час функціонування якої банки надали 330 млрд грн (станом на вересень 2024 року) [11], що складає приблизно 32,2% кредитного портфеля. Аналізуючи динаміку кредитного портфеля, зауважимо, що кредитування в рамках державної програми 5-7-9 забезпечило підтримку обсягів банківського кредитування на довоєнному рівні, однак не забезпечило суттєвого приросту наданих кредитів, передусім підприємствам. Однією з переваг кредитування в рамках програми є розподіл кредитного ризику між банками і державою, що знижує ризиковість кредитного портфеля та підвищує ефективність управління ним.

Тим не менше, в умовах воєнного стану важливим є розвиток кредитування в рамках державних цільових програм, таких як підтримка військово-промислового комплексу, приватних компаній з виробництва дронів, логістичних та енергетичних підприємств, а також підприємств малого і середнього бізнесу. Це вимагає удосконалення державної програми «Доступні кредити 5-7-9» шляхом додавання нових цілей та напрямків банківського кредитування. Такий підхід дозволить більш ефективно спрямувати кредитні ресурси на відновлення та розвиток критично важливих галузей економіки, підвищуючи їх стійкість і конкурентоспроможність в умовах війни та економічних викликів.

#### Висновки та перспективи подальших досліджень



Проведений аналіз управління кредитним портфелем банківських установ в умовах війни свідчить про ефективність з точки зору мінімізації кредитного ризику та дотримання пруденційних нормативів. Банки значною мірою змогли зберегти свою ліквідність, а також забезпечити достатні резерви для покриття потенційних збитків за непрацюючими кредитами. Це є ознакою ефективного управління кредитними ризиками навіть в умовах підвищеної економічної невизначеності.

Однак макроекономічний вплив такої кредитної політики виявився негативним для розвитку реального сектору економіки. Значне скорочення обсягів кредитування підприємств та фізичних осіб протягом 2015–2023 років, зокрема в умовах повномасштабного військового вторгнення, свідчить про обмежену стимулюючу роль банківського кредитування. Відповідно, банки лише частково виконують функцію кредитного посередництва, зосереджуючись на мінімізації ризиків та підтримці ліквідності.

Результати аналізу також вказують на те, що процентна політика Національного банку України, зокрема підвищення ставок за кредитами рефінансування та депозитними сертифікатами, значною мірою вплинула на стратегію банків щодо кредитування. Це призвело до того, що банки переорієнтували свої ресурси з кредитування на менш ризиковані інструменти, такі як депозитні

сертифікати, що сприяло зменшенню активності кредитного ринку.

Успішна реалізація державної програми «Доступні кредити 5-7-9» частково сприяла підтримці обсягів кредитування на довоєнному рівні, однак не призвела до значного зростання кредитування підприємств. Однією з основних переваг цієї програми є розподіл кредитного ризику між банками і державою, що сприяє зниженню загальної ризиковості банківського кредитного портфеля.

Для подальшого стимулювання економіки в умовах війни необхідно розширити цілі та напрямки банківського кредитування в рамках державних цільових програм, таких як підтримка військово-промислового комплексу, виробництва дронів, енергетичних та логістичних підприємств. Удосконалення програми «Доступні кредити 5-7-9» шляхом додавання нових напрямів кредитування дозволить більш ефективно залучати кредитні ресурси для підтримки критично важливих галузей та сприятиме економічній стійкості в умовах війни.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути спрямовані на вивчення ефективності нових інструментів управління кредитними ризиками в умовах війни, оцінку впливу державних програм підтримки кредитування на розвиток окремих секторів економіки, а також аналіз взаємодії банківського сектору з новими фінансовими технологіями для мінімізації ризиків та стимулювання кредитної активності.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Markowitz H. Portfolio Selection. *The Journal of Finance*, 1952. №7(1), p. 77-91.
2. Merton R. C. (1974). On the pricing of corporate debt: The risk structure of interest rates. *Journal of Finance*, 29(2), 449-470.
3. Diamond D. W., Dybvig P. H. Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *Journal of Political Economy*, 1983. №91(3), 401-419.
4. Самарічева Т. А., Шпуганич А. В. Оцінка ефективності управління кредитним портфелем банку: теорія та практика. *Бізнес-навігатор*, 2022. №1. С. 126-132.
5. Кліменко Ю. В., Пузанов Д. В., Ясинецька Н. В. Сучасні підходи до управління кредитним портфелем банківських установ в умовах економічної кризи. *Університетські наукові записки*, 2023. №34(73), С. 1-14.
6. Myers, S., Brealey, R. *Principles of Corporate Finance*. New York: McGraw-Hill Education. 2019.
7. Bernanke, B., Gertler, M. Inside the black box: The credit channel of monetary policy transmission. *Journal of Economic Perspectives*, 1995. № 9(4), 27-48.

8. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
9. Процентні ставки за активними і пасивними операціями Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

## REFERENCES

1. Markowitz, H. (1952). Portfolio selection. *The Journal of Finance*, 7(1), 77-91.
2. Merton, R. C. (1974). On the pricing of corporate debt: The risk structure of interest rates. *Journal of Finance*, 29(2), 449-470.
3. Diamond, D. W., & Dybvig, P. H. (1983). Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *Journal of Political Economy*, 91(3), 401-419.
4. Samaricheva, T. A., & Shpuganych, A. V. (2022). Otsinka efektyvnosti upravlinnia kredytnym portfelem banku: teoriia ta praktyka [Evaluation of the effectiveness of bank credit portfolio management: theory and practice]. *Biznes-navigator*, 1, 126-132.
5. Klimenko, Yu. V., Puzanov, D. V., & Yasynetska, N. V. (2023). Suchasni pidkhody do upravlinnia kredytnym portfelem bankivskykh ustanov v umovakh ekonomichnoi kryzy [Modern approaches to managing the credit portfolio of banking institutions in the conditions of economic crisis]. *Universytetski naukovy zapysky*, 34(73), 1-14.
6. Myers, S., & Brealey, R. (2019). *Principles of corporate finance*. New York: McGraw-Hill Education.
7. Bernanke, B., & Gertler, M. (1995). Inside the black box: The credit channel of monetary policy transmission. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 27-48.
8. National Bank of Ukraine. (2024). Kredyty, nadani depozytnymy korporatsiaymy (krim Natsionalnoho banku Ukrainy) [Loans issued by deposit corporations (excluding the National Bank of Ukraine)]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
9. National Bank of Ukraine. (2024). Protsentni stavky za aktyvnymy i pasyvnymy operatsiaymy Natsionalnoho banku [Interest rates on active and passive operations of the National Bank]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
10. National Bank of Ukraine. (2024). Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Key indicators of Ukrainian banks' activities]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
11. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2024). Derzhavna prohrama «Dostupni kredyty 5-7-9» [State program «Affordable Loans 5-7-9»]. <https://5-7-9.gov.ua/#prog>.

**Yuliia Buhel**, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Fundamental and Specialized Disciplines, Chortkiv Education and Research Institute of Entrepreneurship and Business, West Ukrainian National University, Ukraine

### Features of Managing the Credit Portfolio of Banking Institutions During Wartime

#### Abstract

The article analyzes the features of managing the credit portfolios of Ukrainian banking institutions during wartime, focusing on the impact of macroeconomic instability and rising credit risks on banks' lending activities. The study reviews key theoretical approaches to credit risk management, such as the KMV model and liquidity theory, as well as practical aspects of portfolio diversification and cluster analysis of credit portfolios. A coefficient analysis of the Ukrainian banking sector from 2015 to 2023 is conducted to assess the effectiveness of credit portfolio management during the war.

The **aim** of the study is to analyze the specific features of managing the credit portfolios of Ukrainian banking institutions during wartime, evaluate the effectiveness of managerial decisions aimed at minimizing credit risks, and identify the main factors affecting banks' lending activity during the period of martial law.

**Methodology.** The research employs general scientific methods, including analysis and synthesis for assessing macroeconomic risks, coefficient analysis to examine the state of bank lending, and comparative methods to evaluate the effectiveness of various risk management approaches.

**Results.** The study reveals that the war significantly affects the quality of bank assets and borrowers' creditworthiness, leading to an increase in non-performing loans. Asset diversification and credit policy optimization are proposed as tools to minimize risks in crisis conditions.

**Keywords:** bank lending; credit portfolio; interest rate; compensation; government programs for SME lending.

**Cite as:** Buhel, Y (2024). Features of Managing the Credit Portfolio of Banking Institutions During Wartime. *Economic analysis*, 34 (3), 246-256. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.246>